

## VYSOKÉ ŠKOLY V SLOVENSKEJ REPUBLIKE (1939 - 1945)

*Jozef Pšenák*

Katedra pedagogiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského

Počet slovenských vysokých škôl v období predmníchovskej Československej republiky sa obmedzoval na Univerzitu Komenského v Bratislave s filozofickou, lekárskou a právnickou fakultou. Mimo rámca univerzity existovala ešte katolícka a evanjelická bohoslovecká fakulta.

Politické zmeny, ktoré viedli v októbri 1938 k vyhláseniu autonómie a 14. marca 1939 k vzniku Slovenskej republiky, ovplyvnili aj rozvoj vysokého školstva. Politickú moc v štáte prevzala Hlinkova Slovenská ľudová strana, pričom sa postupne odbúravalí zvyšky parlamentnej demokracie vo všetkých sférach verejného života.

Na Slovensku sa zákonom z 25. júna 1937, č. 170 Zb. z. a n. zriadila a až koncom roku 1938 otvorila v Košiciach **Vysoká škola technická generála dr. Milana Rastislava Štefánika**. Viedenským rozsudkom 2. novembra 1938 Košice - sídlo tejto novej vysokej školy - pripadli Maďarsku. Preto museli túto vysokú školu evakuovať najskôr do Prešova, odkiaľ na začiatku decembra 1939 prešla do Turčianskeho Sv. Martina, kde sa zakončil aj letný semester štud. roka 1938/1939.

V duchu oficiálnej vládnucej ideológie sa mali reformovať a reorganizovať aj vysoké školy. Zdôrazňovalo sa hľadisko kresťanské a národné. Jozef Sivák, minister školstva v expoé, prednesenom 29. marca 1940 pri rokovaní o vládnom návrhu zákona, ktorým sa zriaďovala Slovenská univerzita, okrem iného povedal: "Chceme vrátiť vysoké školstvo znovu, kde patrí, chceme mu dať pravé a správne vedecké poslanie: výchovu bohobojných, múdrych, vysokovzdelaných, mravných, charakterných a spravodlivých inteligentov." (Nové slovenské školstvo 1940, s. 63) Vysoké školy musia byť preplnené kresťanským duchom. "Len z takýchto škôl môže vychádzať vedecký dorast, pravá slovenská inteligencia, akú potrebujeme." (Nové slovenské školstvo 1940, s. 63)

Ako som už uviedol, ľudácky orientované študentstvo od októbra 1938 preadszovalo premenovanie univerzity po Ľudovítovi Štúrovi, prepustenie českých profe-

sorov a vystupovalo aj s ďalšími požiadavkami. Autonómna slovenská vláda prepustila k 31. 12. 1938 celkove 36 českých profesorov a docentov, niektorých penzionovala. (Bartl, 1994, s. 34)

Vedenie univerzity na podnet predsedu autonómnej vlády dr. Jozefa Tisu zmenilo názov Univerzity Komenského na Slovenskú univerzitu (Nariadenie vlády Slovenskej krajiny zo dňa 14. februára 1939 o zmene názvu štátnej univerzity v Bratislave. Zvesti MŠaNO, 1939, s. 107).

Ďalším opatrením vlády pred prijatím univerzitného zákona bolo, že štúdium prírodných vied do otvorenia prírodovedeckej fakulty sa mohlo konať na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity a na Slovenskej vysokej škole technickej. (Vládne nariadenie zo dňa 25. júla 1939 o štúdiu prírodných vied na Slovenskej univerzite v Bratislave. Zvesti MŠaNO, 1939, s. 320-321). Po otvorení prírodovedeckej fakulty Slovenskej univerzity sa toto opatrenie stalo bezpredmetným.

Štúdium telesnej výchovy do roku 1938 sa na slovenských vysokých školách nerealizovalo. Stredoškolskí profesori telesnej výchovy študovali na univerzite v Prahe alebo v Brne. Po odchode českých stredoškolských profesorov telesnej výchovy boli na Slovensku uprázdnené miesta a súrne sa objavila potreba založiť vysokú školu, ktorá by pripravovala profesorov telesnej výchovy. Ministerstvo školstva a národnej osvety výnosom z 23. októbra 1939 zriadilo pri Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity **Telovýchovný ústav**. Cieľom ústavu bolo "vychovávať kandidátov a kandidátky profesúry telocviku na stredných školách a učiteľských akadémiách." (Päť rokov slovenského školstva 1939-1943, 1944, s. 239) Okrem telesnej výchovy museli kandidáti učiteľstva študovať aj druhý predmet na filozofickej fakulte a mali z neho vykonať aj štátnu skúšku. Po otvorení prírodovedeckej fakulty mohli poslucháči telesnej výchovy druhý predmet študovať aj na tejto fakulte.

Telovýchovný ústav bol pričlenený k pedagogickému semináru. Jeho prednostom sa stal Prof. PhDr. Juraj Čečetka, výkonným riaditeľom lektor Karol Straňai.

V učebných plánoch okrem tradičných disciplín, ako boli hry, plávanie, atletika, gymnastika, poslucháči absolvovali aj teoretické medicínske disciplíny, teóriu telesnej výchovy a dejiny telesnej výchovy, lyžovanie, korčuľovanie, šerm, turistiku a táborenie, strelbu, rytmiku, národné tance a pod.

Positívnym krokom v školskej politike Slovenskej republiky v oblasti vysokého školstva bolo otvorenie **Prírodovedeckej fakulty Slovenskej univerzity** v roku 1940, keď vyšiel zákon o Slovenskej univerzite. (Zákon prijal Snem Slovenskej Republiky 3. júla 1940. Publikovaný je v Zvestiach MŠaNO, 1940, s. 183-184) V období prvej Československej republiky študenti zo Slovenska študovali prírodné vedy na českých vysokých školách, najmä na Karlovej univerzite v Prahe.

Odbor geografia bol na filozofickej fakulte, aj po odchode českých profesorov zostal z nich Jan Hromádka. V septembri 1939 boli zriadené dva nové ústavy, ktoré formálne patrili k filozofickej fakulte, prednášali na nich aj učitelia lekárskej fakulty a Slovenskej vysokej školy technickej. Od jesene 1939 sa okrem geografických, zoologických a botanických prednášok začali prednášky aj z matematiky, fyziky, geológie a chémie, i

keď neboli vytvorené inštitucionálne pracoviská. Prvý zápis poslucháčov prírodných vied sa uskutočnil v jeseni 1939. Okrem kmeňových profesorov (Jan Hromádka, geografia, Michal Novikov, zoológia, František Nábělek, botanika), prednášali z Lekárskej fakulty SU prof. František Valentín (chémia), zo Slovenskej vysokej školy technickej prof. Jur Hronec (matematika) a Jozef Sahánek (fyzika), prof. Dimitrij Andrusov (geológia). (Bartl, 1994, s. 40)

Prírodovedecká fakulta bola oficiálne otvorená v zimnom semestri škol. roku 1940/1941. Jej súčasťou boli existujúce ústavy, ktoré sa odčlenili od filozofickej fakulty SU. V roku 1942 sa zriadila **Botanická záhrada** na pozemkoch Lanfranconi. Stolice geológie a paleontológie vznikli v škol. roku 1940/1941, v škol. roku 1942/1943 vznikol ústav atómovej fyziky, viedol ho kmeňový profesor SVŠT Dionýz Ilkovič. V roku 1944 vznikol astronomický ústav a ústav matematiky. Bez inštitucionálneho pracoviska sa prednášala meteorológia a klimatológia. Chémiu prednášali profesori z lekárskej fakulty a zo Slovenskej vysokej školy technickej. Vedecký výskum v týchto odboroch bol v počiatkoch.

Do univerzity sa v zmysle prijatého zákona o Slovenskej univerzite (Universitas Slovaca Istropolitana) včlenili aj doterajšie samostatné bohoslovecké fakulty - katolícka a evanjelická.

Úradným jazykom na univerzite sa stal slovenský jazyk a latinský jazyk.

Na univerzite sa zriadili čestné akademické úrady, a to úrad čestného rektora s titulom rector magnificentissimus, stal sa ním prezident Slovenskej republiky a úrad čestného kancelára (cancellarius supremus) zastával minister školstva Jozef Sivák.

Akademických funkcionárov: rektora, prorektora, dekanov a prodekanov menoval prezident republiky na dva roky, a to z riadnych profesorov univerzity. Zákonom o Slovenskej univerzite sa zrušil zákon č. 375/1919 Zb. z. a n., podľa ktorého sa v Bratislave zriadila československá univerzita. V platnosti však ostávali vyučovacie oprávnenia profesorov a súkromných docentov, nadobudnuté na univerzite pred rokom 1939, ako aj práva poslucháčov a absolventov, získané na univerzite zriadenej roku 1919. (Zvesti MŠaNO, 1940, s. 183-184)

Evanjelická bohoslovecká fakulta sa mala včleniť do rámca univerzity po schválení ústavy evanjelickej a. v. cirkvi na Slovensku.

Katolícka bohoslovecká fakulta SU v novej organizačnej štruktúre nemala nijaké výsadné postavenie, i keď podľa zákona bola prvou v hodnotnom poradí. Fakulta mala osem profesorov, dvoch docentov a štyroch suplentov, resp. dvoch asistentov. Obsah výučby tvorili propedeutické vedy: kresťanská filozofia a dejiny filozofie. Teologické náuky reprezentovali: porovnávací liturgia, vierouka, pastierska a základná bohoveda, mravoveda, cirkevné právo, biblické štúdium Starého a Nového zákona, hermeneutika, cirkevné dejiny. Prednášali sa aj pedagogicky orientované disciplíny, ako bola pedagogika, katechetika, didaktika, jazykovedné disciplíny (gréčtina, hebrejčina, arabčina, sýrčina).

Medzi pomocné teologické náuky patrili okrem biblickej archeológie a antických jazykov aj kresťanská sociológia, dejiny cirkevného umenia, slovenské cirkevné dejiny, starosloviencina, cirkevná hudba, pomocné vedy historické. (Bartl, 1994, s. 41)

Reforma univerzitného štúdia sa dotkla aj **právnickej fakulty**. (Pozri bližšie vládne nariadenie zo dňa 11. októbra 1940 o štúdiu a o štátnych skúškach na Právnickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave. Zvesti MŠaNO, 1940, s. 274-277) Právnická fakulta SU ako politicko-ideologické pracovisko bola predmetom pozornosti štátnej administratívy a oficiálnych predstaviteľov Slovenskej republiky. Štúdium sa predĺžilo o jeden semester, na deväť semestrov. Každý oddiel trval tri semestre. Prvý oddiel bol historickoprávny, druhý právovedecký a tretí štátovedecký. (Zvesti MŠaNO, 1940, s. 274) Vládnym nariadením z 8. apríla 1941, č. 69/ 1941 Sl. z. sa ustálili aj nové predpisy pre rigorózne skúšky na Právnickej fakulte. (Päť rokov slovenského školstva 1939-1943, 1944, s. 297. Pozri Zvesti MŠaNO, 1941, s. 159-161)

Filozofickú fakultu SU postihol odchod českých profesorov. Začiatkom roku 1939 muselo odísť desať českých profesorov, niektorí boli penzionovaní. Neotvorili sa ani niektoré odbory, resp. sa prednášali v rámci iných disciplín. Výučba na filozofickej fakulte prebiehala v seminároch. Na jazykovedných odboroch filozofickej fakulty v prvej Československej republike pôsobili predstavitelia čechoslovakizmu. Po roku 1938, resp. 1939 sa uskutočnili viaceré habilitácie a menovania profesorov (Daniel Rapant, Branislav Varsik, Alexander Húščava, Ján Stanislav a ďalší). Okrem nich pôsobili na niektorých odboroch českí profesori (Vojtech Ondrouch, Ján Eisner, Frank Wolmann, Vladimír Buben, Antonín Kolář, František Kalda a Josef Kořínek). Na filozofickú fakultu prišli z Matice slovenskej v Turčianskom Sv. Martine Andrej Mráz a jazykovedec Ľudovít Novák.

Na lekárskej fakulte SU ostalo väčšina pracovísk v tej podobe, ako vznikli a rozvíjali sa za predmnichovskej Československej republiky. Vymenili sa však prednostovia kliník a ústavov, lebo väčšina českých profesorov musela univerzitu opustiť. Po dvadsaťročnej existencii lekárskej fakulty boli už habilitovaní docenti, ktorí mohli nahradiť chýbajúcich profesorov a postupne mohli byť menovaní profesormi. Lekárska fakulta sa rozrástla o ďalšie odbory (urológia, psychológia, sociálne lekárstvo, lekárska etika, telovýchovné a športové lekárstvo, balneológia). (Päť rokov slovenského školstva 1939-1943, s. 298)

Reforma univerzitného štúdia sa dotkla aj lekárnického štúdia. Do vzniku Slovenskej republiky sa lekárnictvo študovalo iba na Karlovej univerzite v Prahe a na nemeckej univerzite v Prahe. Tu študovali aj slovenskí študenti. V študijnom roku 1939/1940 sa otvorilo lekárnické štúdium na Filozofickej fakulte SU. Avšak už v študijnom roku 1940/1941 sa lekárnictvo študovalo na Lekárskej fakulte Slovenskej univerzity. (Zvesti MŠaNO, 1940, s. 281-282) Štúdium lekárnictva predĺžili na šesť semestrov a bolo podmienené absolvovaním jednoročnej aspirantskej praxe vo verejnej alebo ústavnej lekární. Jednoročná tirocínálna prax vo verejnej lekární sa končila tirocínálnou skúškou, ktorej úspešné absolvovanie bolo podmienkou prijatia na farmáciu. Magister farmácie mohol dosiahnuť doktorát farmácie (DrPh) zložením predpísaných

skúšok (rigoróza) na Lekárskej fakulte Slovenskej univerzity. (Zvesti MŠaNO, 1940, s. 281. Päť rokov slovenského školstva 1939-1943, 1944, s. 294)

Vláda nariadením zo dňa 21. novembra 1941 č. 254 vydala študijný poriadok pre prísne (rigorózne) skúšky na Prírodovedeckej fakulte Slovenskej univerzity.

Poslucháči Slovenskej univerzity v zmysle zákona č. 78 Sl. z. zo dňa 6. mája 1942 boli povinní zorganizovať sa do **Združenia vysokoškolského študentstva**. Študenti nemeckej národnosti boli organizovaní v organizácii **Deutsche Studentenschaft**. (Päť rokov slovenského školstva 1939-1943, 1944, s. 298)

Autoritatívne zásahy režimu sa prejavili v diskriminácii študentov židovského pôvodu, ktorí boli vylúčení zo štúdia. Výnimky sa povoľovali iba tým Židom, ktorí sa pred rokom 1940 stali príslušníkmi niektorej kresťanskej cirkvi.

Pripravovali sa aj opatrenia na úseku vysokoškolského vzdelania žien s cieľom obmedziť ich štúdium na vysokej škole. V lete roku 1941 sa organizovala anketa o štúdiu žien na Slovenskej univerzite. Pripravil sa aj návrh vládneho nariadenia o dočasnej úprave štúdia žien na Slovenskej univerzite. (Zborník Spolku profesorov Slovákov, 1941/1942, s. 14) Podľa tohto návrhu by mohol študovať od škol. roku 1941/1942 na Slovenskej univerzite len obmedzený počet poslucháčok, a to na Lekárskej fakulte 50, na Filozofickej 30 a na Prírodovedeckej fakulte 15. Zo štúdia práv sa mali ženy vylúčiť úplne. Cieľom tohto vládneho nariadenia bolo "vrátiť ženu rodine". Ani tento návrh vládneho nariadenia na obmedzenie štúdia žien na univerzite sa neuskutočnil.

## 1. SLOVENSKÁ VYSOKÁ ŠKOLA TECHNICKÁ

Rok 1937 - rok založenia Vysokej školy technickej v Košiciach sa stal významným medzníkom v dejinách technického školstva. Táto vysoká škola sa zriadila podľa zákona č. 170/ 1937 Zb. z. a n. z 25. júla 1937 s tromi oddeleniami:

1. oddelenie inžinierskeho stavitel'stva konštruktívneho a dopravného,
2. oddelenie inžinierskeho stavitel'stva vodného a kultúrneho a
3. oddelenie zememeračského inžinierstva. (Sbírka zákonů a nařízení státu česko-slovenského, 1937. Částka 42. Pozri tiež Školstvo na Slovensku. Školy, žiaci učitel'ia v šk. r. 1918/19-1947/48, s. 42. Päťdesiat rokov Slovenskej vysokej školy technickej, 1987, s. 36.)

Pripravovalo sa aj otvorenie prvého školského roku, ktorým mal byť podľa zákona škol. rok 1938/1939. Predovšetkým bolo treba vybrať profesorov pre novozriadenú vysokú školu. V jeseni 1937 bratislavská pobočka Spolku čs. inžinierov navrhla prof. J. Hroncovi vytvoriť komisiu odborníkov, ktorá by rozhodla o personálnom obsadení profesorských miest novej školy. Členmi navrhutej komisie sa stali profesori z vysokých škôl technických v Prahe a v Brne a významní predstavitelia hospodárskeho a kultúrneho života na Slovensku. Predsedom komisie sa stal prof. J. Hronec. (Pozri Žbirková 1975, s. 32-36) Hlavnou úlohou komisie bolo vybrať z prihlásených uchá-

džačov najvhodnejších kandidátov a obsadiť nimi desať profesorských miest. V júli 1938 boli menovaní prví desiatí profesori Vysokej školy technickej.

Ďalej bolo treba riešiť otázku umiestnenia vysokej školy a ubytovania študentov. Profesorský zbor vysokej školy prvýkrát slávnostne zasadal 4. augusta 1938 v Košiciach. Na tomto zasadnutí jednomyseľne zvolili prvého rektora školy, ktorým sa stal J. Hronec. (Päťdesiat rokov Slovenskej vysokej školy technickej, 1987, s. 39)

Otvorenie prvého školského roku bolo naplánované na 30. októbra 1938 - pri príležitosti 20. výročia vzniku Československej republiky. Avšak slávnostné otvorenie školy sa už neuskutočnilo. Do vývoja vysokej školy zasiahli tragické udalosti jesene 1938. Viedenským rozsudkom (arbitrážou) z 2. novembra 1938 pripadlo jej sídlo - Košice - horthyovskému Maďarsku.

Preto techniku bolo treba presťahovať, najskôr ju urýchlene evakovali do **Prešova** a odtiaľ do **Turčianskeho Sv. Martina**, kde v budovách Štátneho ústavu pre zveľaďovanie živností našla svoje dočasné sídlo počas prvého školského roku (otvorili ho 5. decembra 1938). V štud. roku 1938/1939 bolo zapísaných 68 študentov. (Nové slovenské školstvo I., 1940, s. 29-37; Päť rokov slovenského školstva 1939-1943, 1944, s. 284; Päťdesiat rokov Slovenskej vysokej školy technickej. 1987, s. 39)

Po vzniku Slovenskej republiky sa začali na Ministerstve školstva a národnej osvetly porady o určení trvalého sídla Slovenskej vysokej školy technickej. Vláda počas pôsobenia techniky v Turčianskom Sv. Martine zmenila vládnym nariadením zo dňa 14. februára 1939 pôvodný názov školy na Slovenskú vysokú školu technickú. V záujme centrálného umiestnenia všetkých slovenských vysokých škôl v jednom meste sa uvažovalo o definitívnom umiestnení techniky v Bratislave z viacerých dôvodov. Minister školstva J. Sivák uviedol tieto dôvody vo svojom expoze 21. júla 1939 v Kultúrnom výbore Snemu Slovenskej republiky. Ako najzávažnejší dôvod uviedol, že technika je potrebná v Bratislave preto, aby sa mohla zriadiť prírodovedecká fakulta. J. Sivák to vyjadril slovami: "Zdôrazňujem umožniť zriadenie prírodovedeckého štúdia, a to s pomerne malým nákladom, je prvý a najzávažnejší dôvod, prečo technika musí do Bratislavy." (Päť rokov slovenského školstva 1939-1943, 1944, s. 287)

J. Sivák uvádzal aj ďalšie dôvody. Na technike sa malo zriadiť štúdium, náukobeh pre štúdium kandidátov profesúry kreslenia na stredných školách, ktoré malo byť osemsemestrové. Učitelia kreslenia na meštianskych školách by sa pripravovali štyri semestre. Stredoškolskí profesori mali okrem kreslenia študovať druhý predmet na prírodovedeckej alebo filozofickej fakulte.

Návrh počítal s tým, že profesorský zbor by zabezpečoval výučbu kreslenia aj pre poslucháčov oddelenia architektúry a pozemného staviteľstva.

Ako ďalšie dôvody, pre ktoré sa mala technika premiestniť do Bratislavy, sa uvádzali existujúca Univerzitná knižnica. Túto by bolo ľahšie doplniť technickou literatúrou, ako budovať celkom novú technickú knižnicu. V Bratislave fungovali aj mnohé sociálne inštitúcie podporujúce študentov (študentské kolégiá, študentský zdravotný ústav). Kultúrny život v hlavnom meste Slovenska mal pozitívne ovplyvňovať výchovu mladej vysokoškolskej inteligencie. V Bratislave bol sústredený priemysel, v jej

závodoch a podnikoch by poslucháči mohli vykonávať odbornú prax a realizovať exkurzie.

Ak technika po premiestnení z Košíc do Prešova a Turčianskeho Sv. Martina zápasila s priestorovými ťažkosťami, iná situácia nebola ani v Bratislave. Hospodárske pomery nedovoľovali postaviť pre techniku novú budovu. Preto sa pre techniku hľadala vhodná budova. Nakoniec komisia odborníkov vybrala budovu učňovských škôl. Adapácia tejto budovy nevyžadovala vysoké finančné náklady. Nakoniec sa táto budova stala sídlom techniky.

Treba ešte uviesť, že o sídlo techniky sa uchádzali okrem Turčianskeho Sv. Martina aj Ružomberok, Banská Štiavnica a Trenčín.

Uznesením vlády z 31. marca 1939 sa vysoká škola technická premiestnila do Bratislavy. Vláda Slovenskej republiky vydala v roku 1939 nový zákon č.188/1939 zo dňa 25. júla 1939, podľa ktorého sa v Bratislave zriadila **Slovenská vysoká škola technická**. (Zvesti MŠaNO, 1939, s. 338-339) V dôvodovej správe tohto zákona sa uvádza, že novozriadená vysoká škola je pokračovateľkou Vysokej školy technickej dr. M.R. Štefánika.

Slovenská vysoká škola technická mala zriadených šesť odborov s dvanástimi oddeleniami:

1. *Odbor inžinierskeho staviteľstva*: oddelenie konštruktívne, dopravné a vodohospodárske; oddelenie architektúry a pozemného staviteľstva; oddelenie kreslenia pre kandidátov učiteľstva na stredných školách.

2. *Odbor špeciálnych náuk*:

a) oddelenie zememeračského inžinierstva,

b) oddelenie prírodných vied pre kandidátov učiteľstva na stredných školách (pokiaľ sa nezriadila prírodovedecká fakulta),

c) oddelenie poistnej matematiky,

d) oddelenie banického a hutníckeho inžinierstva.

3. *Odbor lesníckeho a poľnohospodárskeho inžinierstva*:

a) oddelenie lesníckeho inžinierstva,

b) oddelenie poľnohospodárskeho inžinierstva.

4. *Odbor chemickotechnologického inžinierstva*

5. *Odbor strojného a elektronického inžinierstva*:

a) oddelenie strojného inžinierstva,

b) oddelenie elektrotechnického inžinierstva,

c) oddelenie leteckého inžinierstva

6. *Odbor obchodného inžinierstva*. (Zvesti MŠaNO, 1939, s. 338). Jednotlivé odbory a oddelenia sa mali otvárať postupne vládnymi nariadeniami.

Ďalšie zmeny v organizácii Slovenskej vysokej školy technickej sa vykonali vládnym nariadením č. 236 Sl. z. zo dňa 20. septembra 1939. Podľa tohto nariadenia od

začiatku študijného roku 1939/1940 sa na Slovenskej vysokej škole technickej odbory a oddelenia premenili takto:

1. inžinierskeho stavitel'stva konštruktívneho a dopravného,
2. inžinierskeho stavitel'stva vodohospodárskeho a kultúrneho a
3. zememeračského inžinierstva na odbory:

1. Odbor inžinierskeho stavitel'stva s oddelením konštruktívnym, dopravným a vodohospodárskym a s oddelením kreslenia pre kandidátov učiteľ'stva na stredných školách.

2. Odbor špeciálnych náuk s oddelením zememeračského inžinierstva a s oddelením prírodných vied pre kandidátov učiteľ'stva na stredných školách.

3. Odbor lesníckeho a poľnohospodárskeho inžinierstva s oddelením lesného inžinierstva. (Zvesti MŠaNO, s. 504)

V škol. roku 1940/1941 vládny nariadením č. 160 Sl. z. z 3. júla 1940 boli otvorené ďalšie dva odbory - Odbor chemickotechnologického inžinierstva a Odbor strojného a elektrotechnického inžinierstva, spočiatku len s oddelením strojného inžinierstva (Zvesti MŠaNO, 1940, s. 181)

Oddelenie prírodných vied pre kandidátov učiteľ'stva pre stredné školy sa po jedno-ročnej existencii na Slovenskej vysokej škole technickej zrušilo po otvorení Prírodovedeckej fakulty Slovenskej univerzity (1940).

Vládny nariadením č. 168 zo dňa 17. júla 1941 sa doplnili tri oddelenia - oddelenie poľnohospodárskeho inžinierstva Odboru lesníckeho a poľnohospodárskeho inžinierstva, oddelenie elektrotechnického inžinierstva Odboru strojného a elektrotechnického inžinierstva a oddelenie baníckeho inžinierstva Odboru špeciálnych náuk. (Zvesti MŠaNO, 1941, s. 256)

Odbor obchodného inžinierstva sa na Slovenskej vysokej škole technickej nerealizoval, pretože roku 1940 vznikla samostatná Vysoká škola obchodná. Neotvorilo sa ani oddelenie leteckého inžinierstva.

V škol. roku 1941/1942 mala SVŠT 5 odborov s 8 oddeleniami. (Päťdesiat rokov Slovenskej vysokej školy technickej, 1987 s. 42)

Týmto zákonnými normami SVŠT nadobudla charakter vysokej školy polytechnického typu. V tejto podobe pretrvala až do roku 1946. Slovenská vysoká škola technická mala svoju budovu, profesorský zbor, vlastnú knižnicu, ústavy, prvé laboratóriá a akademické úrady.

Hneď v prvých rokoch existencie SVŠT v Bratislave na nej pôsobili vynikajúci pedagógovia a odborníci, ako boli profesori D. Ilkovič, K. Havelka, E. Belluš, S. Kriška, P. Danišovič, A. Turecký, T. Krempaský, F. Valentín, J. Mikuša, R. Briška, J. Gonda, L. Kneppo, J. Čabelka a ďalší.

Postupne od založenia SVŠT narastali aj počty študentov. V škol. roku 1943/1944 študovalo na SVŠT 1724 študentov (Päťdesiat rokov Slovenskej vysokej školy technickej, 1987, s. 42). Prišli študovať študenti zo zatvorených vysokých škôl v Prahe a v

Brne nielen Slováci a Česi, ale aj mnoho študentov bulharskej národnosti. V škol. roku 1941/1942 študovalo na ŠVŠT 399 študentov bulharskej národnosti. (Päťdesiat rokov Slovenskej vysokej školy technickej, 1987, s. 44)

Štúdium na SVŠT bolo osemsemestrové, inžinierske staveľstvo trvalo 9 semestrov. Zememeračské inžinierstvo sa z pôvodných šesť semestrov predĺžilo na osem semestrov. Absolvovaním druhej štátnej skúšky poslucháči získali inžiniersky titul.

Profesori, docenti a asistenti SVŠT sa okrem plnenia pedagogických povinností intenzívne venovali vedeckovýskumnej práci. Výsledky svojich prác vo forme štúdií a článkov publikovali v časopise **Technický obzor slovenský**, ktorý vydával Klub inžinierov Slovákov a Matica slovenská. Jeho hlavným redaktorom bol Ing. arch. E. Belluš. Technický obzor slovenský vydával ako samostatné prílohu **Slovenského staviteľa** (časopis vznikol už roku 1931), **Elektrotechnickú prílohu** a **Prírodovedeckú prílohu**. Na pôde SVŠT začal od školskom roku 1940/1941 vychádzať **Technik** - revue slovenských technikov.

Profesori Slovenskej vysokej školy technickej sa zapojili aj do zakladania a budovania vedeckých inštitúcií a organizácií. V roku 1939 vznikol Štátny geologický ústav, jeho koncepciu vypracoval a prvým prednostom sa stal prof. SVŠT D. Andrusov. Na pôde Slovenskej vysokej školy technickej v tom istom roku vznikol Mechanický skúšobný ústav. V r. 1942 sa zákonom č. 135/1942 Sl. z. zriadila Slovenská akadémia vied a umení (SAVU). Jej predsedom sa stal profesor SVŠT F. Valentín.

Slovenská vysoká škola technická si počas celého obdobia existencie Slovenskej republiky udržala habilitačné pokračovanie a autonómne postavenie voči štátnym orgánom.

Odpor proti fašizmu prejavili pracovníci a študenti SVŠT aktívnou účasťou v Slovenskom národnom povstaní.

## 2. VYSOKÁ ŠKOLA OBCHODNÁ

Po vzniku prvej Československej republiky a založení Univerzity Komenského jej právnická fakulta alternovala v určitom zmysle aj výchovu ekonómov. Vysoká škola obchodná v Prahe, založená roku 1919, saturovala aj potreby Slovenska.

Úvahy o zriadení ekonomického štúdia v rámci Slovenskej vysokej školy technickej sa nerealizovali. Podľa zákona č. 188 Zb. z. roku 1939 sa mohlo otvoriť štúdium obchodného inžinierstva.

Vysokú školu obchodnú založili roku 1940 v Bratislave. Zriadená bola na základe nariadenia s mocou zákona zo dňa 4. októbra 1940 (Zvesti MŠaNO, 1940, s. 270). Obchodné a priemyselné komory v Bratislave, Banskej Bystrici a Prešove mali eminentný záujem na jej založení. Hovoril o tom aj J. Sivák vo svojom prejave 22. októbra 1940: "Myšlienku uskutočnili obchodné a priemyselné komory, ony budú znášať aj vecný a osobný náklad školy. Štátna školská správa - vzhľadom na súrnu potrebu obchodne vzdelanej vysokoškolskej inteligencie - ochotne podporila podnet obchodných a prie-

myselných komôr a navrhla vláde udeliť škole právo verejnosti". (Nové slovenské školstvo II., s. 71) Absolventom tejto školy, ktorí vykonali predpísané štúdium a skúšky, sa udeľoval titul inžinier (Ing).

Škola sa začala budovať podľa vzoru pražskej Vysokej školy obchodnej s tým rozdielom, že miesto 4 študijných smerov sa čiastočným zlúčením zaviedla len obchodná a priemyselná špecializácia a osobitný smer pre kandidátov profesúry na obchodných školách. Štúdium bolo štvorročné. Radiacim orgánom novozaloženej vysokej školy bolo kuratórium, do ktorého delegovali členov obchodné a priemyselné komory v Bratislave /4/, Banskej Bystrici a v Prešove /2/, Ministerstvo školstva a národnej osvety /1/, Ministerstvo hospodárstva /1/, Ministerstvo financií /1/, Slovenská národná banka /1/, Ústredné združenie slovenského priemyslu /1/. Ďalšími členmi boli dekan Vysokej školy obchodnej v Bratislave, po jednom zástupcovia Slovenskej univerzity a Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave.

Úlohou kuratória bolo starať sa o hospodársko-správnú činnosť školy, zabezpečiť ju materiálne, menovať profesorský zbor a z jeho členov voliť dekana. Dekan sa volil na dva roky, schvaľovalo ho Ministerstvo školstva a národnej osvety.

V tomto období nemala Vysoká škola obchodná vlastný profesorský zbor. Tvorili ho profesori iných vysokých škôl, zväčša Slovenskej univerzity a Slovenskej vysokej školy technickej, a preto boli z ich radov zvolení aj prví dekan: Jur Hronec (1940-1942), Anton Jurovský (1942 až 1944), J. Fischhof (1944-1945).

Vlastnú správu školy vykonával dekan, za svoju činnosť zodpovedal kuratóriu. Základným organizačným článkom pedagogickej činnosti boli ústavy na čele so správcami: ústav hospodárskeho práva, ústav národného hospodárstva, ústav podnikového hospodárstva, ústav hospodárskeho číselníctva, geografický ústav, ústav pre štúdium cudzích jazykov, ústav tovaroznalcstva, náuky o surovinách, mechanickej a chemickej technológie.

Vysoká škola obchodná bola financovaná zo školného, z príspevkov obchodných a priemyselných komôr, prípadne z ďalších príspevkov. Vlastnú budovu (Palisády 36, 36a), ktorú zakúpila v roku 1942 Obchodná a priemyselná komora v Bratislave, dostala Vysoká škola obchodná až koncom roku 1943. Dovtedy sa konali prednášky a cvičenia na rozličných miestach v Bratislave - na Zelenej ulici č. 2, kde bol súčasne i dekanát Vysokej školy obchodnej, v objektoch Slovenskej vysokej školy technickej na Vazovovej ulici, vo vtedajšej budove Obchodnej priemyselnej banky na Laurinskej ulici, v kinosále Slovenskej ligy (Dunajská ulica), v geografickom seminári Slovenskej univerzity a na iných miestach.

V radoch jej učiteľov a najmä študentov bolo však nemalo tých, ktorí prebojovali myšlienku oslobodenia od fašizmu a budovania spravodlivej demokratickej spoločnosti. Viacerí študenti Vysokej školy obchodnej položili svoj život za slobodu: inžinieri in memoriam Jozef Mišúth, Ľudovít Kukurelli, Ondrej Bartoš, Dušan Šolc, Bohumil Šalma, Pavel Milan, Ing. Ján Országh.

Nariadením SNR č. 34/1945 bola Vysoká škola obchodná poštátnená a ďalším nariadením č. 133/1945 Zb. nar. SNR dostala názov Slovenská vysoká škola obchodná.

Pri reformách a zriaďovaní vysokých škôl v období Slovenskej republiky treba konštatovať, že zverolekárstvo sa v predmníchovskej Československej republike študovalo len na Vysokej škole zverolekárskej v Brne. Po zatvorení českých vysokých škôl, vrátane Vysokej školy zverolekárskej v Brne roku 1939, slovenskí študenti študovali zverolekárstvo v cudzine. Získané doktorské diplomy veterinárneho lekárstva nostrifikovali doma na Slovensku. (Päť rokov slovenského školstva 1939-1943, 1944, s. 297)

Štatistické údaje o raste počtu vysokých škôl a fakúlt, študijných odborov, počtov študentov na slovenských vysokých školách dokumentujú veľký kvantitatívny rozvoj vysokého školstva. Slovenská univerzita, Slovenská vysoká škola technická a Vysoká škola obchodná prešli v období rokov 1938 až 1945 veľmi zložitým vývojom. Pôsobili na ne vonkajšie politické tlaky, ale aj reakcie učiteľov a študentov na ne. Profesorské zbory neslúžili režimu a nepodľahli tlaku ani natoľko, ako sa to stalo už po roku 1948 a prakticky po celé obdobie totalitného komunistického režimu až do roku 1989. Táto generácia profesorov a docentov tvorila zakladateľskú generáciu mnohých vedných odborov na Slovensku.

#### Literatúra

- BARTL, J. a kol.: Univerzita Komenského 1919-1994. Bratislava: Univerzita Komenského, 1994.
- BLAŽEJ, A.: Päťdesiat rokov Slovenskej vysokej školy technickej. Bratislava: Alfa, 1987.
- KROPIĽÁK, M. a kol.: Dejiny Slovenska V. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 1985.
- MÁTEJ, J. a kol.: Dejiny českej a slovenskej pedagogiky. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1976.
- MÁTEJ, J.: Škola, výchova a učiteľ v klérofašistickej Slovenskej republike. Bratislava: SPN, 1987.
- Nové slovenské školstvo. Reči Jozefa Siváka, ministra školstva a národnej osvety, povedané v Kultúrnom výbore Snemu Slovenskej republiky. Bratislava: 1940.
- Nové slovenské školstvo II. Reč Jozefa Siváka, ministra školstva a národnej osvety, povedaná v Kultúrnom výbore Snemu Slovenskej republiky. Bratislava: 1940.
- Nové slovenské školstvo III. Expozé ministra školstva a národnej osvety Jozefa Siváka, prednesené v Kultúrnom výbore Snemu Slovenskej republiky 9. decembra 1941. Bratislava: 1942.
- Päť rokov slovenského školstva 1939-1943. Bratislava: Štátne nakladateľstvo, 1944.
- Sbírka zákonů a nařízení statu československého, 1937. Částka 42.
- Sborník Spolku profesorov Slovákov, 1939-1944.
- SIKOROVÁ, T.: Slovenská technická univerzita v Bratislave - 60 rokov. Bratislava: STU, 1997.
- ŠKOLSTVO na Slovensku. Školy, žiaci, učitelia v škol. r. 1918/1919 - 1947/1948. Bratislava: 1949.
- Zvesti Ministerstva školstva a národnej osvety. Roč. I. a II. (1938-1939) - VII. (1944).
- ŽBIRKOVÁ, V.: Juraj Hronec - pedagóg. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1975.

## Summary

### Higher education in the Slovak Republic (1939-1945)

Jozef Pšenák

The establishment of the Slovak Republic (1939) influenced the development of universities. The name of Comenius Universities. The name of Comenius University was changed into Slovak University in 193. The opening of Natural Science Faculty of the Slovak University in 1940 was a very positive step in the school policy in the SR. On the Faculty of Arts was established the Physical Training Institute where the teachers of P.T. were educated. The independent theology faculties (Catholic and Protestant) were included into the University. The Technical University was established in Košice in 1937. Its activity did not start because of Vienna arbitration. The Technical University moved onto Prešov, Turčiansky Sv. Martin. In 1939 the Government decided by the Act to move the University to Bratislava with the name Slovak Technical University. There were six branches established: engineering building, special studies, forestry and agricultural engineering, chemical technology engineering. These basic branches were several times changed. Since the beginning of its existence there were outstanding professors and experts teaching. The Slovak Technical University has kept habilitation proceedings and autonomy in contrary to the state authorities. The Business University was established in Bratislava in 1940. Business and industry chambers established the University because of business educated intelligence. It was developed according to the Business University in Prague. The help was provided by the teachers of the Slovak and Technical universities. In the period of war Slovak republic there was a quantitative development in comparison to the state before the Munich Czechoslovak Republic. Professor staffs did not serve to the regime as it was after 1948.